

adásában itt és most újjáéledő belső feszültsége, a mű olyan izzása, amely egy nép igazságkeresését és szabadságvágyát, az igazság kimondhatásának és a szabadság kivívásának töretlen hitét sűríti hangokba, immár mindörökre.

A koncert kiváló előadói: a *Budapesti Stúdió Kórus*, a *Honvéd Férfikar* és a *Pannon Filharmonikusok*; a Kodály-mű szólóját *Szegedi Csaba*, a Vajda-kantátáét *Fekete Attila* énekelte. Vezényelt: *Strausz Kálmán*. Ünnepi beszédet mondott *Vékás Lajos*, az MTA alelnöke. A zeneművek között Budina Sámuel 1568-as emlékiratának részletét, valamint Ányos Pál, Illyés Gyula és Sík Sándor költeményeit mondta el *Kiss Emma* és *Oberfrank Pál* színművész.

A műsort november 6-án Pécsen, a Kodály-központban is bemutatták.

*

Évfordulók éve 2016 – a rendezvények áttekintése során mintegy véletlenszerű válogatásban egymás mellé kerülő – *majd 120 év* kompozícióinak magyar zenei kaleidoszkópja, alkotói utak és nyelvek pluralizmusa, mögöttük és bennük mégis egy széles közös út és gazdag közös nyelv sejlik fel; kutatói megközelítésmódok sokfélesége, amelyek egymást oly termékenyen egészítik ki és a világról alkotott képünket ezzel is gazdagítják; a professzionális, amatőr és iskolai zenében egyaránt megvalósuló, hallgatóságuknak is élményt adó művészi minőség...

Évfordulós tanulságnak nem kevés, mégiscsak jó évünk volt!

Köteles György

Bárdos, mint karnagy

Tisztelt hallgatóság!

Hálás vagyok a Bárdos Társaság felkéréséért, hogy Bárdos Lajosról, a karnagyról, dirigensről beszélhetek.

A latin *dirigo* szó mélyebb jelentését teológiai tanulmányaim folyamán dr. Hantzmán Lipót görög – latin tanárom világitotta meg: különböző szándékokat, törekvéseket egy közös mederbe terelni, egy cél felé irányítani. Ebben az értelemben előbb nagyobb távlatban szeretnék szólni Bárdos Lajosról, mint dirigensről, karnagyról. A *Magyar Kórus* és az *Éneklő Ifjúság* mozgalmak megszervezésével és vezetésével összefogta és közös mederbe terelte a magyar amatőr kórusmozgalmat az elmúlt század 30-as éveitől az ötvenes évek elejéig. A *Magyar Kórus* folyóirat és kiadó megalapításával, annak szakmai irányításával egy meghatározott cél

felé tudta vezetni mind a világi, mind az egyházi kórusok tevékenységét. Ez a cél egyrészt a Szent X. Pius pápa által kiadott egyházzenei rendelkezés megvalósítása volt: A mise gregorián énekeinek kiadása a Korális Füzetekben, a Szent Vagy, Uram! népénektár kinyomtatása, több ezer értékes motetta és mise közreadása, melyek között nemcsak a klasszikus polifónia mesterei szerepeltek, hanem az új magyar egyházzene darabjai is. Másrészt a Magyar Kórus kiadó volt az, amely vállalta Kodály és Bartók kórusműveinek kiadását. Azt hiszem kisiskolás koromban a mosoni 2-es számú Fiú Általános Iskola énekkarában az 50-es évek elején a Magyar Kórus kottáiból énekelhettük Bartók és Kodály darabjait a kiváló Kiss Ödönne énektanár vezetésével.

A Tanár úr a Zeneakadémia Egyházkarnagyi Tanszakán mintegy két évtizedig oktatta a karvezetés tantárgyat. Az ott végzett növendékek magukkal vihették karnagyi művészetének lényeges elemeit. 1967-ben egy Cecília napi 1000 fős kórus vezénylésekor kaptam tőle tanácsot a Szent István bazilikában: Viadana Örvendező zsolttárát kellett vezényelnem. A kicsit zavaros próba után megállított, és rámutatott a mintegy harminc méterre lévő oszlopkötegen álló szoborra: „Az **egy** Szent Gellért vállánál legyen, a **kettő** a jobbra lévő pillérkötegg Szent Erzsébet szobránál, a **három** ugyanott, felfelé.” Így már nem volt nehéz a hatalmas kórust sikerrel irányítani.

Amikor 1966-ban döntenem kellett, elvállalom-e a Mátyás templom kántor-karnagyi állását, a zenekari vezénylés miatt aggódtam. Felhívtam Tanár urat, ő egyetlen kérdést tett fel: „Tanultál-e valaha valamilyen vonós hangszeren játszani? Mert a vonósok adják a zenekar alapját.” Elmondtam, hogy 6 évig csellón, 2 évig nagybőgőn játszottam, mire a Tanár úr így folytatta: „Bátran vállald el, már hónapok óta keresnek valakit, de eddig nem találtak. Igen örülnék, ha rászánnád magad.”

Bárdos a vezénylés technikai elemeit *dr. Dienes Valéria* segítségével alakította ki. Vali néni iskolája, az Orkesztika – magyar nevén Mozdulat-művészet, - az emberi test mozgásával fejezett ki olykor egészen elvont teológiai, filozófiai tartalmakat. Dienes Valéria ezekhez a darabokhoz Bárdostól kért kórus betéteket. A közös munkában szükségszerűen előkerültek olyan kérdések, melyek a zenei tartalom és az ennek megfelelő mozdulat mikéntjét érintették. Az itt tapasztaltakat, tanultakat Bárdos beépítette saját vezénylési stílusába. Ez egyszerre volt a végletekig lecsiszoltan egyszerű, ugyanakkor a zenei tartalommal, szövegi mondanivalóval a végsőkig telített. Ezzel kapcsolatban két élményemet szeretném elmondani:

Gimnazista koromban Mosonmagyaróváron iskolai kórustalálkozókat rendeztek. A hangverseny záró száma Kodály: Magyarokhoz c. kánonja volt. A közös próbákon a kánon rendre felborult, pedig a darabot minden énekes fejből tudta. A próbát vezető két karnagy, *Halmos László* zeneszerző és *Németh Gusztáv*, a városi zenekar és énekkar karnagya, egyaránt

kiváló kórusvezető volt. Szorongva készültünk a hangversenyre, mivel a műsor szerint az összkart Bárdos Lajos fogja vezényelni, de vele csak a hangverseny előtt egy fél órával lesz próba. A magyaróvári moziban voltunk, mivel ott tudták a több száz diákot leültetni. Mikor Bárdos megjött felment a mozivászon előtti keskeny magasabb részre. Határozott, érces hangon kérte a mű néhány részletét unisono. A szükséges javítások után, megadva a kezdőhangokat, a mű utolsó szakaszát, a 4-ik szólam belépésétől a kánon lezárását jelző koronáig elvezényelte. Ezután felállt egy székre és harsányan így kiáltott: „Felállni, előadás” Mi dermedten vártuk, mi lesz ebből. De a világos és igen határozott ütemrajzból, a zenét szinte szuggeráló mozdulatokból mindenki tudta mit, mikor és hogyan énekeljen. Amikor borulás nélkül elérkeztünk a darab végére, és diadalmasan felzengett a „Szabad nép, szabad nép!” befejezés, mindannyian önfeledt üdvívalgásba és hangos lábdobogásba törtünk ki.

A másik emlékem Mátyás templomi karnagyságom első évéből, 1966 októberéből való, amikor Bárdos tanár urat négy évnyi szünet után sikerült rávenni Liszt Ferenc Koronázási miséjének elvezénylésére. A próbakat, az ő utasításai alapján, én tartottam. Az előadás előtti nap reggelen telefonon közölte: „A motor megint rendetlenkedik, legfeljebb a Sanctus – Benedictust fogom vezényelni.” Rajtam kitört a pánik: életemben soha nem dirigáltam a Koronázási misét, és most pont Bárdos jelenlétében kell ezt tennem? Amikor a templom toronyszobájából a négy szólistát a helyükre kísértem, megdöbbenve vettem észre, hogy mellettük egy ötödik széken ott ül Bárdos Lajos. A karmesteri pálcával szinte el is érhettem volna. A mise első felét a felajánlási Liszt: Ave Maria-ig valahogy túléltem. A Sanctus – Benedictus előtt feszült várakozás lett úrrá az együttesen. A Tanár úr pedig nem elvezényelte, hanem felélesztette, újjá teremtette Lisztnek a kottában szunnyadó Isten dicséretét, hódolatát, imáját. A Benedictus Hossana-jánál szinte megnyílt az ég felettünk, s azt éreztük: a mennyei karok velünk zengik a hódolat énekét. Felejthetetlen, felülmúlhatatlan élmény volt minden jelenlévőnek.

Bárdos karnagyi előadásának fő jellegzetessége volt ez a zenei újjáteremtés, legyen szó akár Lasso: Super flumina motettájáról, akár Liszt egy misetételéről, vagy Kodály Őt Tantum ergo-jának bármely darabjáról. Az előadásbeli ismétlés nála ismeretlen volt. Ezért is érthető, hogy a Hanglemezgyártó Vállalat többszöri megkeresését, hogy a Koronázási mise és az Esztergomi mise lemezfelvételét vele készítsék el, elutasította.

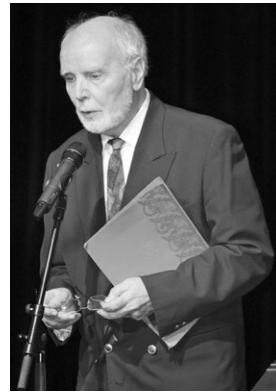
A mai este két szerzőjének közös vonása, hogy gyökereikben Beethovenig és Lisztig nyúltak vissza. Bartók többször hangsúlyozta, hogy ott folytatja, ahol Beethoven és Liszt abbahagyta. Bárdos karnagyi művészetének csúcspontját pedig a két Beethoven mise, a C dúr mise és a Missa sollemnis, valamint a két Liszt nagymise, a Koronázási és Esztergomi mise jelentette (és Kodály: Budavári Te Deum-a). Az Esztergomi mise 1956-os felújítása alkalmával hangzott el Bárdos szájából a következő

kérdés: „Mi a materializmus?” Választ nem várva (50-es évek közepe!) folytatta: „Az, hogy 100 évvel ezelőtt valaki egy üres kotta papírra kis vonalakat húzott, gombócokat, köröket rajzolt, és ettől egy másik ember 100 év múlva szívbajt kap!”

Mátyás templomi munkám első éveiben zavart okozott bennem, hogy egyik legkiválóbb basszus énekesünk, Létray Pista bácsi (aki gyakran szerepelt és nyert a népszerű „Játék és muzsika 10 percben” adásain) időről időre megjegyezte: „De ezt a Bárdos nem így csinálta!” Egyszer elpanaszoltam ezt a Tanár úrnak, mire ő így válaszolt: „Hát persze, hogy nem így csináltam. Te is más vagy, én is más vagyok. Mindenki maradjon a saját bőrében. A Pista bácsinak pedig legközelebb mondd meg: A Bárdos azt üzeni, csinálta a fene!” A Tanár úr nemsokára bevont a Cecília Egyesület szervező munkájába is, mely a lakásán folyt. Hatalmas íróasztala tele volt levéllel, kottával. A hozzáérkező kérésekre szinte postafordultával válaszolt. Innen irányította, szervezte a katolikus egyházi énekkarok munkáját szerte az országban.

Amit tanultam tőle, az inkább a zeneakadémiai évek gyümölcse, hiszen a Mátyás templom kórusában való éneklés idején (1961-62) még csak „zöld fülű” leendő karnagy voltam, és a művekkel ismerkedtem. Az akadémiai órákon (a Karvezetés tanszakon prozódia tanított, a Zene-tudományi szak zeneelmélet óráira pedig vendégként jártam) megta-pasztaltuk az írott kotta tiszteletét, a szerző által megalkotott mű sokoldalú vizsgálatát: a szerkezet és forma világossá tételét, a szöveg és dallam, a dallam és harmónia kapcsolatának elemzését; ezen túl az éppen aktuális szerző további műveinek ismeretét, stílusának helyét kora zenei világában és a zenetörténet folyamatában.

Befejezésül ismét egy személyes történet: Diploma hangversenyemre egy Lassus zsoltárral, a De profundis-szal készültem. Igyekeztem a mű-re és Lassusra vonatkozó irodalmat elolvasni. Egy német zenetudós Las-sus könyve korábban megvolt az Akadémia könyvtárában, de a helyén csak egy cédula volt: „A kötet Kodálynál eltűnt...” (Nyilván elfelejtette visszavinni, és Kodálytól a könyvtár sosem kért vissza semmit, hiszen a külföldi utakról hozott könyvek, kották nagy részét a Zeneakadémia könyvtárának ajándékozta.) Ekkor Bárdos tanár úrhoz fordultam, aki elmondta: „Olvastam a tanulmányt, de nekem nincs meg”. Magamban a dolgot le is zártam. A Tanár úr a következő órán magához hívott és elmondta: „Írtam hét muzsikuskollégának. Hat helyről már megjött a nemleges válasz. Már csak a Pannonhalmi Főapátság könyvtárában és Szigeti Kilián atyában reménykedem.” Újabb hét múlva az óra végén

magához intett, kinyitotta a táskáját, és az óhajtott kötetet ezekkel a szavakkal adta át: „Úgy vigyázz rá, mint a szemed világára. Az egyetlen példány az országban.” Legyen szabad e rövid visszaemlékezést így zárni: A Tanár úr is egyetlen volt az országban. Őrizzük, vigyázzuk szellemi hagyatékát, mint szemünk világát!

Köszönöm a megtisztelő figyelmet!

Tardy László

Emlékezés Járdányi Tanár Úrra

FOTÓ: JÁRDÁNYI ARCHÍVUM

Tanár úrral legelőször a zeneakadémiai felvételi vizsgán találkoztam, a békéstarhosi érettségimét követően, 1951 nyarán. Ő hallgatott meg szolfézsából, másodmagával. Amikor befejezték a vizsgáztatásomat, a tanár úr megjegyezte, hogy nagyon jó helyem lesz a karvezető szakon. Mint boldog újonc ebben a patinás intézetben, nagy reményekkel telve kezdtem meg akadémiai tanulmányaimat. Megtudtuk, hogy Kodály tanár úr nyugdíjba megy, minket már nem fog tanítani. Közeli munkatársára, Járdányi tanár úrra bízott bennünket, akinek két

éven át lehettem népzene tárgyból tanítványa, az 1951-52, valamint az 1952-53 tanévben.

Már tarhosi diákkoromban foglalkoztam népdalgyűjtéssel és rendszerezéssel, ezért is jelentett számomra nagy élményt minden népzeneóra. Azonnal rá tudtam állni arra a „hullámhosszra”, ahogyan és amire Tanár úr minket tanított. Nyugodt, csendes beszédű, türelmes ember volt, sugárzott róla a tárgy szeretete és mély ismerete. Türelmére szükség is volt, mert az osztályunk különleges összetételű tagságát a tanév folyamán nagyjából egységes szintre kellett hoznia neki is a maga tantárgyából.

A Zeneakadémia hallgatóinak származási statisztikáját ugyanis éppen ekkor, az 1951/52-es tanévben kívánta az intézmény vezetősége erőteljesen „megjavítani”, ezért több olyan jószándékú, zenét szerető, muzikális amatőr is beiskoláztak a karvezető szakra, (máshová nem lehetett,) akik a munkahelyüket adták fel a tanulásért. Még vasutas is volt közöttünk. Egy év után aztán háromfelé rázódtunk. Voltak, akik itt abba is hagyták a tanulást, és eltávoztak egy általános iskola 1-4. osztályára szóló énektanári oklevéllel, a maradék társaság egyik fele a negyedik év után kapott